

Nicolae Fuștei*

OPERAȚIA „SEVER” ÎN CONTEXTUL DEPORTĂRILOR CONFESIONALE**

OPERATION “SEVER” IN THE CONTEXT OF CONFESSIONAL DEPORTATIONS

Rezumat: URSS a fost o țară cu o mobilitate tradițională crescută a populației. La baza acestei mobilități nu se află alegerea liberă a cetățenilor privind locul de reședință, determinată de preferințele individuale și de caracteristicile pieței muncii și ale pieței locuințelor, ci o mobilitate de un caracter foarte special: planificată, masivă - forțată.

În SSRM, deportările confesionale au fost aplicate în special împotriva așa-numitelor confesiuni ilegale, anti-sovietice, contrarevoluționare.

În perioada sovietică, sunt cunoscute trei deportări pe motive confesionale pe teritoriul SSRM.

În 1925, aproximativ 200 de familii de adepți ai călugărului Inochentie au fost deportate în regiunea Harkov din RASSM.

A doua deportare pe motive confesionale este cea din 1949, desfășurată în cadrul operațiunii „lug”, în timpul căreia au suferit membri ai comunităților Inochentie, Martorii lui Iehova și adventiștii reformați.

A treia deportare pe motive confesionale are loc în 1951, cunoscută sub numele de operațiunea „Sever”, și a afectat doar comunitățile „Martorilor lui Iehova”.

Pe baza noilor documente găsite în arhivele Republicii Moldova, a fost analizată realizarea operațiunii „Sever” în contextul deportărilor confesionale.

Cuvinte cheie: deportări, confesiuni religioase, adventiști reformați, Martorii lui Iehova, adepții călugărului Inochentie, operațiuni speciale.

Abstract: The USSR was a country with traditional increased mobility of the population. But at its base is not the free choice by the citizens of the place of residence determined by individual preferences and the characteristics of the labor and housing market factors, but a mobility of a very special character: being planned, massive - forced. In the SSRM confessional deportations were applied especially to the so-called

* **Nicolae Fuștei**, doctor în istorie, cercetător științific coordonator la Institutul de Istorie al USM, <https://ror.org/0475kvb92>.

** Studiul a fost elaborat în cadrul proiectului: *Coordonatele modernizării social-economice, politice, administrative și culturale în Moldova, Basarabia, RASSM, RSSM și Republica Moldova în context regional și european (studii, documente, sinteze)*. Codul proiectului: 010401.

illegal, anti-Soviet, counter-revolutionary confessions. During the Soviet period, three deportations on confessional grounds are known in the territory of the SSRM.

In 1925, around 200 families of the followers of the monk Inochentie were deported to the Kharkiv region from RASSM.

The second deportation on confessional grounds is the one in 1949 carried out as part of the “Iug” operation, during which members of the communities of Inochentie, Jehovah’s Witnesses and reformed Adventists suffered.

The third deportation on confessional grounds takes place in 1951, known as the “Sever” operation and affected only the “Jehovah’s Witnesses” communities.

Based on the new documents found in the archives of the Republic of Moldova, the realization of the “Sever” operation in the context of confessional deportations was analyzed.

Keywords: deportations, religious denominations, reformed Adventists, Jehovah’s Witnesses, followers of the monk Innocents, special operations.

Deportările fac parte dintr-un fenomen mai amplu – migrarea.

Migrarea, ca fenomen social, a avut un impact semnificativ asupra evoluției și structurii societății umane, influențând atât dezvoltarea economică, cât și transformările politice și culturale ale multor regiuni. În contextul Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste (URSS), migrarea populației a fost marcată de o mobilitate mult mai intensă decât în alte state, dar deosebită față de mobilitatea liber aleasă de cetățeni în alte părți ale lumii. În URSS, migrarea nu a fost determinată de opțiuni personale sau de preferințele indivizilor legate de locul de reședință, ci a fost, în mare parte, un proces impus de autoritățile centrale, planificat, organizat și, în multe cazuri, forțat.

Această formă de mobilitate, specifică regimurilor totalitare, a fost susținută de un mecanism rigid al statului, care controla nu doar locul și modul în care cetățenii își desfășurau activitatea profesională, dar și viața cotidiană, inclusiv stabilirea reședinței. În ciuda acestui control autoritar, nu se poate vorbi despre o „migrație” în sensul modern al cuvântului, adică o alegere voluntară, ci mai degrabă despre o relocare impusă, un exod forțat, de obicei pe baza unor motive politice și ideologice.

Apogeul acestui tip de mobilitate a fost reprezentat de deportările în masă, care au devenit o practică obișnuită în cadrul represiunilor staliniste. Aceste deportări nu erau doar simple mutări de populație, ci parte a unui sistem mult mai amplu de control și represiune politică, menit să înfrângă orice formă de opoziție sau disidență. Ele erau instrumente de exterminare a celor considerați „dușmani ai poporului” sau „elemente periculoase”, dar și de stabilire a unui regim de teroare permanentă.

Motivațiile pentru aceste deportări nu au variat semnificativ de-a lungul anilor, ci s-au păstrat constant ancorate într-o combinație de rațiuni politice și pragmatice. În primul rând, obiectivul politic era prevenirea oricăror forme de

revolte, de nemulțumiri sau de mișcări de protest, care ar fi putut pune în pericol stabilitatea regimului. Aceste deportări aveau rolul de a elimina sursele de disidență și de a slăbi sau chiar de a distruge în totalitate orice opoziție internă potențială. De asemenea, ele contribuiau la „nivelarea” demografică a anumitor regiuni sau la promovarea unei colonizări forțate, prin redistribuirea populației în zone unde autoritățile sperau să reducă concentrarea unor grupuri etnice sau politice considerate periculoase.

Pe lângă motivele politice, factorii economici joacă un rol semnificativ în expansiunea fenomenului deportărilor. În ciuda argumentațiilor ideologice, unul dintre scopurile fundamentale ale deportărilor era asigurarea unei forțe de muncă ieftine, care să poată fi utilizată în diverse sectoare economice, mai ales în regiunile izolate sau în zonele industriale aflate în plin proces de dezvoltare. Astfel, deportările aveau și un caracter economic pronunțat, contribuind la eficientizarea exploatării resurselor umane, fără a acorda drepturi sau condiții de muncă adecvate celor deportați. Pe măsură ce timpul trecea, acest factor economic părea să eclipseze motivul politic original, deoarece regimul sovietic devenea tot mai dependent de o forță de muncă disponibilă, ieftină sau chiar gratuită, care să fie folosită acolo unde statul considera necesar.

Astfel, migrarea forțată în URSS, în special prin intermediul deportărilor, nu a fost doar un proces de redistribuire a populației, ci și o componentă esențială a unui sistem autoritar care încerca să controleze fiecare aspect al vieții sociale, economice și politice. Aceste deportări au avut un impact devastator asupra milioane de oameni care au fost afectați, lăsând traume adânci în rândul lor și modelând pe termen lung structura socială a Uniunii Sovietice.

Migrațiile forțate sunt o realitate tragică în istoria lumii, având numeroase exemple care ilustrează cum regimurile politice autoritare, conflictele interne sau externe și alte condiții sociale pot impune relocalizarea forțată a unor grupuri mari de oameni. Deși aceste migrații au trăsături comune, cum ar fi pierderea libertății de mișcare și suferințele aduse de mutarea forțată, există, totuși, diferențe semnificative în modul în care ele au loc, în funcție de contextul istoric, motivele din spatele lor și impactul asupra celor afectați. Astfel, migrațiile forțate pot fi clasificate în două mari categorii: migrații represive și migrații nerepresive¹.

1. Migrațiile represive sunt acele forme de migrație impuse de autorități ca parte a unor strategii de control politic, etnic sau social. În cadrul acestora, migrații sunt adesea victime ale unor regimuri totalitare, autoritare sau de ocupație, iar motivul principal al migrației nu este alegerea liberă, ci suprimarea libertății individuale și opresiunea. Aceste migrații sunt realizate sub diverse pretexte, cum ar fi „curățirea” regiunilor de elemente periculoase, combaterea rezistenței politice ori etnice sau chiar colonizarea anumitor zone. Printre cele mai notabile

¹ Полян П. Не по своей воле: История и география принудительных миграции в СССР, Москва, 2011, p. 46.

exemple de migrații represive se numără deportările staliniste din Uniunea Sovietică, inclusiv deportările etnice și religioase din țările baltice, Republica Socialistă Moldovenească (RSSM), Ucraina și din alte regiuni ale Uniunii Sovietice, deportările din perioada regimului nazist sau mutările forțate impuse de regimurile coloniale. În aceste cazuri, migrarea era adesea însoțită de tortură, detenție, muncă forțată și condiții inumane de trai. Scopul principal al migrațiilor represive era de a distruge sau marginaliza grupurile considerate „inadecvate” sau „periculoase” pentru regimul respectiv.

2. Migrațiile nerepresive, pe de altă parte, se referă la mișcările de populație care, deși nu sunt voluntare, nu sunt neapărat rezultatul unor acțiuni represive directe. Aceste migrații pot fi generate de factori economici, sociale sau politice, dar nu implică un control strict al statului asupra mișcării populației sau un tratament sever al migranților. În această categorie se pot încadra, de exemplu, migrațiile forțate cauzate de dezastre naturale, conflicte armate sau schimbări economice. Un alt exemplu ar fi migrațiile provocate de planuri de dezvoltare economică, când populațiile sunt mutate din anumite zone pentru a face loc unor proiecte industriale sau agricole de mare amploare, cum ar fi construirea barajelor sau a orașelor noi. Deși aceste migrații nu sunt motivate de o opresiune directă, adesea condițiile în care au loc pot fi, totuși, extrem de dificile pentru cei afectați, iar impactul asupra vieții acestora poate fi de durată.

În ambele tipuri de migrație, experiențele celor migranți sunt adesea caracterizate de pierderea identității culturale, socializarea forțată în medii necunoscute, privațiuni economice și, nu în ultimul rând, de trauma psihologică legată de despărțirea de familii și comunități. Cu toate acestea, diferențele dintre migrațiile represive și cele nerepresive se reflectă mai ales în intențiile și motivațiile celor care le impun, dar și în felul în care populațiile afectate se adaptează și supraviețuiesc în noile condiții.

Semnul distinctiv al migrației represive, pe lângă funcția punitivă, constă în faptul că au o acțiune directă, având la bază decizii politice ale autorităților supreme (mai rar - un acord internațional, în cazul repatrierii forțate), care în general, nu pot fi atacate în instanță și nici discutate.

Deportarea (migrația forțată) este una dintre formele specifice sau varietăți de represiune politică.

Trăsăturile definitorii ale deportărilor ca represiuni sunt natura lor administrativă (extrajudiciară) și listabilitatea lor, adică accentul nu se pune pe o persoană anume, nu pe un cetățean aparte, ci pe un întreg grup de persoane, uneori foarte numeroase. Deciziile de deportare erau luate, de regulă, de către liderii partidului și ai guvernului, la inițiativa OGPU-NKVD-KGB și altor instituții sau departamente. Acest lucru pune deportările în afara competenței și domeniului legal al procedurilor judiciare sovietice.

Pot fi identificate mai multe categorii de deportări sau migrații forțate, în dependență de anumite criterii:

Cu caracter: social, etnic, confesional și politic.

Din categoriile deportărilor arătate mai sus, pentru tema noastră prezintă interes deportările pe motive confesionale.

În RSSM, deportările confesionale au fost implementate cu un scop clar și bine definit, vizați fiind adepții așa-numitelor confesiuni ilegale. Acestea erau percepute de regimul sovietic drept grupuri religioase care manifestau un comportament ostil regimului, fiind considerate antisovietice și contrarevoluționare. Autoritățile sovietice nu acceptau orice formă de credință care nu era controlată sau tolerată de stat, iar unele confesiuni religioase, prin principiile lor și prin opoziția față de ideologia oficială, erau văzute ca o amenințare directă la adresa ordinii sovietice. Astfel, membrii acestor grupuri erau persecutați, iar între anii de maximă intensitate a represiunii, multe familii erau deportate în regiunile îndepărtate ale Uniunii Sovietice, de multe ori în condiții inumane, cu scopul de a reduce orice formă de opoziție religioasă față de regimul sovietic. Această practică represivă făcea parte dintr-o politică mai largă de uniformizare ideologică, care viza distrugerea identităților și tradițiilor religioase care nu se conformau normelor impuse de autoritățile sovietice.

Este știut că comunitățile religioase puteau să-și desfășoare activitatea doar după ce parcurgeau procedura de înregistrare la organele speciale ale statului.

În conformitate cu legislația sovietică despre culte, organele puterii cereau de la organizațiile religioase respectarea câtorva norme.

Se interzicea predica în afara bisericii sau casei de rugăciune.

Predica era permisă doar în timpul serviciului religios. Conținutul predicii urma să fie controlat de organele securității de stat. Organele puterii de stat insistau ca predicile și literatura religioasă să educe poporul credincios în spiritul dragostei față de patria sovietică. Săvârșirea ritualurilor religioase era permisă doar în clădirile de cult și de către persoane cu permise de la autoritățile Statului.

Pentru unele comunități religioase renunțarea la predică, propaganda religioasă, însemna să renunțe la confesiunea, la credința lor.

Altă cerință față de organizațiile religioase care doreau să activeze legal era obligativitatea colaborării conducerii acestora cu organele competente ale statului. Politica de cadre a cultului urma să fie coordonată cu autoritățile statului. O altă cerință a statului față de organizațiile religioase era susținerea politicii interne și externe a URSS².

Toate confesiunile religioase care n-au trecut înregistrarea erau considerate ilegale, antistatale.

Și în RSSM au activat câteva confesiuni religioase din această categorie, printre care: inochentiști, „Martorii lui Iehova”, Penticostali, Adventiști reformați și menoniți.

În perioada sovietică în teritoriul RSSM sunt cunoscute trei deportări pe motive confesionale.

² Иваненко С. И. *О людях, никогда не расстающихся с Библией*, Москва, 1999, p. 130-131.

În cadrul acestor trei deportări pe motive confesionale au avut de suferit reprezentanții comunităților religioase „ilegale”: Inochentiști, Adventiști reformați și „Martorii lui Iehova”.

Primii care au avut de suferit din cauza deportărilor confesionale sunt Inochentiștii,

În 1925, în cadrul politicii represive aplicate de regimul sovietic, aproximativ 200 de familii de inochentiști au fost deportate din Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească (RASSM) în regiunea Harkov³. Inochentiștii, un grup religios care respecta principiile pacifismului și refuza să participe la activitățile politice și militare, considerați ca fiind „antisovietici” și „contrarevoluționari”, erau priviți de autoritățile sovietice ca o amenințare pentru ideologia regimului.

A doua deportare pe motive confesionale este cea din 1949 realizată în cadrul operației „Iug” („Sud”).

La baza operației „Iug” stă o notă informativă amănunțită, din 12 octombrie 1948, a lui Tutușkin F.I., ministrul de interne al RSSM din 12 octombrie 1948, adresată lui Kruglov S.N., ministrul de interne al URSS, în care se stipula că „în scopul realizării cu succes a planului economiei naționale privind transformarea socialistă și, îndeosebi, colectivizarea agriculturii în RSSM, Vă rog să abordați în Guvernul URSS problema deportării chiaburimii din Moldova în regiunile îndepărtate ale Uniunii Sovietice”⁴.

La începutul lunii decembrie 1948 la Ministerul Securității din RSSM erau deja întocmite listele chiaburilor. Listele cuprindeau 33640 de persoane pe categorii, printre care și 395 de „conducători și propovăduitori activi ai unor secte ilegale”⁵. Până la 17 februarie 1949 fuseseră luate la evidență 128 de familii cu 444 de persoane din această categorie⁶.

La 6 aprilie 1949 Biroul Politic al CC al PC(b) aprobă hotărârea Consiliului de Miniștri al URSS Nr. 1290-467cc: „Cu privire la deportarea din RSSM a chiaburilor, foștilor moșieri, marilor comercianți, colaboraționiștilor cu ocupanții ... a membrilor sectelor ilegale, și a familiilor persoanelor din categoriilor enumerate”⁷.

Inițial operația purta denumirea codificată „Vest”, însă conducerea MAI al URSS a schimbat-o în „Sud”. Această denumire a fost folosită pentru prima dată în documentele oficiale la 8 iunie 1949.

Printre cei afectați în cadrul operației „Sud” figurau și 354 de membri activi ai organizației „Martorii lui Iui Iehova”, inochentiștilor și adventiștilor reformați.

Înainte de realizarea operației, în RSSM au fost luate anumite măsuri de pregătire.

³ AOSPRM, F. 20, inv. 1, d. 59, f. 103.

⁴ Pasat Valeriu. *Calvarul. Documentarul deportărilor de pe teritoriul RSS Moldovenești. 1940-1950*. ROSSPEN, 2006. p. 227.

⁵ Ibidem. p. 231.

⁶ Ibidem, p. 238.

⁷ Ibidem, p. 242.

La începutul lunii mai au fost organizate 7 sectoare operative, cuprinzând 60 de raioane – or. Chișinău, sectorul Bălți (14 raioane); sectorul Bender (11 raioane), sectorul Cahul (6 raioane), sectorul Chișinău (8 raioane); sectorul Orhei (6 raioane), sectorul Râbnita (6 raioane), sectorul Soroca (9 raioane).

La 14 mai, ministrul securității de stat al RSSM, Mordoveț, iar la 19 mai – împluternicitul Ministerului Securității de Stat (MSS) al URSS pentru Moldova, Ermolin, au aprobat sarcinile sectoarelor în vederea pregătirii dosarelor de evidență. Totodată, se propunea de a include și o rezervă a deportaților de 30% de la numărul preconizat pentru deportare.

La 10 mai 1949 ministrul Securității de Stat al RSSM și împluternicitul MSS al URSS pentru Moldova au expediat lui Blinov A.S., ministrului adjunct al Ministerului Securității al URSS, un raport despre desfășurarea pregătirilor pentru desfășurarea operației de deportare a contingentului special, în care era stipulat și numărul familiilor membrilor sectelor ilegale – 343.

La începutul lunii iunie 1949, Ministerul Securității Statului al RSSM a început să elaboreze planuri detaliate pentru implementarea operațiunii „Sud”, întocmind variante specifice pentru fiecare raion în parte. Aceste planuri cuprindeau detalii precise despre modalitatea de transportare, amplasare și organizare a celor deportați în regiunile îndepărtate ale Uniunii Sovietice, în conformitate cu obiectivele stabilite de autoritățile sovietice.

Pe 11 iunie 1949, Ministerul de Interne al URSS a emis un ucaz prin care se stabilea procesul de deportare a persoanelor considerate „indezirabile”, inclusiv, chiaburi și membri ai grupurilor religioase din RSSM. Acest document reglementa în detaliu transportul acestor persoane, locurile de amplasare în locurile de muncă forțată și condițiile în care urmau să fie repartizate.

În perioada 23-29 iunie 1949 dosarele cu listele pregătite au fost semnate de către ministrul Mordoveț și împluternicitul Ministerului Securității din URSS general-maior Ermolin.

La 4 iulie Tutușkin raporta ministrului Securității al URSS, Kruglov, despre încheierea etapei pregătitoare de primire și de transportare a persoanelor deportate din RSSM.

În cadrul operațiunii „Sud” din 1949, autoritățile sovietice au pregătit 19 stații de cale ferată pentru transportul deportaților din diferite raioane ale RSSM către regiunile îndepărtate ale Uniunii Sovietice. Fiecare stație a fost desemnată pentru a îmbarca persoanele care urmau să fie deportate din diverse localități, iar trenurile speciale au fost organizate pentru a le transporta spre destinații, care se aflau la mii de kilometri distanță, în condiții extrem de grele.

Iată lista stațiilor de cale ferată și localitățile asociate acestora, unde deportații erau adunați:

- Stația Bălți Nord: Chișcăreni, Telenești, Sângerei, Bălți.
- Basarabeasca: Ciadâr Lunga, Romanov, Comrat, Cimișlia.
- Bender: Bender, Bulboacă, Volontirovca.

- Călărași: Căușeni, Căinari, Olonești.
- Chișinău, Revaca: Nisporeni, Vadul lui Vodă, Orhei, Chișinău, Tiraspol, Grigoriopol, Slobozia.
- Cornești: Cornești, Ungeni.
- Brătușeni: Dondușeni.
- Drochia: Soroca, Drochia, Zgurița, Rîșcani.
- Fălești: Fălești.
- Florești: Florești, Vertujeni.
- Ghidighici: Leova, Baimaclia.
- Lipcani: Briceni, Lipcani.
- Mateuți: Sculeni, Chiperceni.
- Ocnița: Otaci, Edineț, Ocnița.
- Reușel: Glodeni, Râșcani.
- Șoldănești: Cotujeni, Râspopeni, Râbnița, Dubăsari, Camenca, Rezina.
- Strășeni: Strășeni, Kotovsk.
- Taraclia: Taraclia, Kongaz.
- Târnovo: Târnovo.

Operațiunea de deportare a început la ora 2:00 în noaptea de 6 iulie 1949 și s-a încheiat la ora 20:00 în ziua de 7 iulie. Această acțiune masivă a fost realizată într-un timp extrem de scurt, cu scopul de a transporta rapid și eficient persoanele deportate către regiunile îndepărtate ale Uniunii Sovietice.

„Contingentul special”, termenul folosit pentru a desemna persoanele vizate de deportare, a fost imbarcat în 1.573 de vagoane, formând 30 de garnituri de tren, fiecare având rolul de a transporta grupuri mari de deportați. Transportul a fost efectuat în etape, iar garniturile au fost expediate pe parcursul mai multor zile: pe 7 iulie au fost trimise 7 eşaloane, pe 8 iulie 21 eşaloane, iar pe 9 iulie încă 2 eşaloane.

La această operațiune au participat aproximativ 21.000 de persoane, inclusiv personalul de securitate, autoritățile de organizare și cei responsabili cu supravegherea transporturilor⁸.

Peste 2-3 săptămâni deportații au ajuns la locurile de destinație – regiunile Amur, Curgan, Cita, Tiumeni, Irkutsk, Kemerovo, ținutul Altai și Habarovsk și Republica Bureat-Mongolă⁹.

Au fost deportați membrii comunităților religioase inochentiste, a „Martorilor lui Iehova” și a adventiștilor reformați din 32 raioane ale RSSM, din 119 localități. În total, au fost deportate 372 de familii cu 1342 de persoane.

Cel mai puternic afectate au fost 4 raioane, din care au fost deportați membrii comunităților „ilegale”: Balatina: 9 familii cu 65 de persoane de inochentiști;

⁸ Au participat 4495 lucrători operativi, 13 774 militari ai Ministerului Securității și 4705 persoane din activul de partid și de stat (Пасат В. И. *Трудные страницы истории Молдовы: 1940–1950*. — Москва, Терра, 1994, с. 42).

⁹ Пасат В. И. *Трудные страницы истории Молдовы: 1940–1950*. — Москва, Терра, 1994, с. 41–45.

Bender: 2 familii cu 6 persoane de adventiști, 5 familii cu 14 persoane confesiune neidentificată; Chișinău: 5 familii cu 14 persoane confesiune neidentificată; Lipcani: 60 de familii cu 231 de membri ai organizației „Martorii lui Iehova”.

Deportarea din 1949 a fost o acțiune pronunțată de reprimare înfăptuită de criterii sociale, politice și confesionale. Această acțiune a fost nu numai ilegală, în esență, ci și inumană în forma ei de desfășurare, distructivă prin consecințele pe care le-a avut.

În total, cei care au fost deportați în cadrul operației „Iug” în dependență de confesiune erau: 72% - „Martorii lui Iehova”; 24,7% - inochentiști, 2,5% - adventiști și 0,8% - neidentificați.

A treia deportare pe motive confesionale are loc în 1951, cunoscută ca operația „Sever” („Nord”) și a afectat doar comunitățile „Martorilor lui Iehova”.

În octombrie 1950 Ministerul Securității al URSS propune o nouă deportare în masă a „Martorilor lui Iehova” din raioanele de apus. Din scrisoarea anexată la nota informativă transmisă la 19 februarie 1950 de către ministrul securității Abakumov lui Stalin constatăm că secretarul general a propus ca deportarea „Martorilor lui Iehova” să urmeze în lunile martie – aprilie 1951¹⁰. Această indicație a conducătorului sovietic va fi executată întocmai, la termenul prevăzut.

Abakumov propune pentru curmarea activității antisovietice a „martorilor” din teritoriile menționate mai sus, ca odată cu arestarea conducătorilor sectei să fie deportați adepții activi ai organizației „Martorii lui Iehova” și membrii familiilor acestora.

Mai mult ca atât, ministrul securității de stat al URSS propune să fie deportate 3.048 de familii cu 8587¹¹ de persoane, specificând anumite cifre pentru fiecare republică regională aparte:

RSS Ucraineană – 6.140 de persoane (2.020 familii);

RSS Bielorusă – 394 de persoane (153 de familii);

RSS Moldovenească – 1.675 de persoane (670 familii);

RSS Letonă – 52 de persoane (27 familii);

RSS Lituaniană – 76 de persoane (48 de familii);

RSS Estoniană – 250 de persoane (130 familii).

Chestiunea deportării a fost coordonată cu secretarii CC al PC(b) a republicilor menționate, inclusiv, cu tov. L.I. Brejnev, secretarul CC a PC(b) al Moldovei¹².

Drept urmare a memoriului lui Abakumov „Cu privire la necesitatea deportării din regiunile de vest ale Ucrainei și ale Belorusiei, din RSS Moldovenească,

¹⁰ Vezi nota 1 la documentul ninv. 13 în lucrarea Пасат В. И. *Трудные страницы истории Молдовы 1940-1950-е годы*. Москва, 1994, p. 613.

¹¹ În culegerea de documente publicată de Pasat este indicată altă cifră – 8576, vezi Пасат В. И. *Трудные страницы истории Молдовы 1940-1950-е годы*. Москва, 1994, p. 613.

¹² Пасат В. И. *Трудные страницы истории Молдовы 1940-1950-е годы*. Москва, 1994, pp. 612-613. La document este anexat și un proiect de hotărâre a Consiliului de Miniștri al URSS, publicat în Пасат В. И. *Трудные страницы истории Молдовы 1940-1950-е годы*. Москва, 1994, pp. 614-615.

Letonia, Lituania și Estonia a membrilor sectei antisovietice a iehoviștilor și familiilor lor”, din 19 februarie 1951, la 3 martie 1951 este emisă strict secret Hotărârea Consiliului de miniștri al URSS №667-339cc.

La 24 martie 1951, autoritățile sovietice au adoptat un plan care viza deportarea membrilor activi ai confesiunii „Martorii lui Iehova” și a familiilor acestora din teritoriul RSSM. Această acțiune se încadra într-o serie de măsuri represive împotriva grupurilor religioase necontrolate de stat, care nu se conformau cu ideologia ateistă a regimului. „Martorii lui Iehova” erau considerați o amenințare din punct de vedere politic și ideologic de către autorități, iar activitatea lor religioasă independentă era văzută ca o formă de opoziție față de regimul comunist.

La două zile după confirmarea planului, pe 26 martie 1951 Ministrul Securității de Stat al RSSM, general-maiorul Mordoveț a aprobat lista persoanelor care urmau să fie implicate în realizarea operațiunii „Sever”.

Sub responsabilitatea șefilor de secție orășenești și raionale și a împuterniciților Ministerului Securității de Stat a RSSM, în fiecare raion unde urma să se desfășoare operația „Sever” a fost alcătuit câte un plan al operației, în care era prevăzut: organizarea grupului operativ, locul concentrării corpului operativ, militarii și transportul auto; locul instructajului cu corpul operativ și activul; etapele realizării operației; legătura cu grupele operative și stațiile de îmbarcare¹³.

Membrii activi ai organizației „Martorii lui Iehova” și familiile acestora, incluse în listele deportațiilor, urmau să fie concentrați la trei stații de cale ferată: Bălți, Dondușeni și Lipcani, unde au fost aduse în ajun numărul necesar de vagoane în conformitate cu listele pe vagoane (повагонные списки).

Pentru asigurarea măsurilor necesare reținerii în zona de graniță a persoanelor care vor încerca să se eschiveze de la deportare, în timpul operației urma să fie întărită paza frontierei de stat în sectoarele raioanelor Edineț și Bălți.

Operațiunea „Sever” a început în noaptea dintre 31 martie și 1 aprilie 1951, după o pregătire extrem de meticuloasă din partea autorităților.

Pentru realizarea operațiunii au fost mobilizate un număr semnificativ de forțe. În total, au fost implicate mai multe unități ale diferitelor instituții ale statului: 546 de „lucrători operativi” din Ministerul Securității de Stat al RSSM, care aveau rolul de a coordona și supraveghea întreaga acțiune de deportare; 1.127 de ofițeri, sergenți și soldați din subordinea aceluiași minister, care s-au ocupat de operațiunile de capturare și transport ale persoanelor vizate; 275 de ofițeri și soldați din subordinea Ministerului de Interne al URSS, care au asigurat ordinea și securitatea în timpul desfășurării operațiunii; 750 de persoane din organele locale de partid, care au contribuit la identificarea și întocmirea listelor cu deportații, dar și la organizarea activităților logistice.

Au fost îmbarcate în eșaloane: la stația Dondușeni 259 familii cu 883 persoane; Bălți – 119 familii cu 420 persoane; Lipcani – 259 de familii cu 1007 persoane; Briceni – 86 familii cu 307 persoane.

¹³ Arhiva Ministerului de Interne a Republicii Moldova, F.19, inv. 5, d.1, f. 3, În continuare AMI RM

La îmbarcarea în vagon, fiecare cap de familie trecea printr-un interogatoriu, în cadrul căruia răspundea la 16 întrebări de ordin general: numele, prenumele și patronimul, anul și locul nașterii, locul de trai și cel de muncă, naționalitatea și cetățenia, dacă a mai avut altă cetățenie decât cea sovietică, originea socială, apartenența politică, serviciul militar, dacă cineva din membrii familiei are decorații sau merite, dacă este deputat vreun membru al familiei, serviciul în Armata Sovietică, dacă a mai fost deportat cineva din familie, cine din membrii familiei au făcut serviciul militar în armata germană și, în sfârșit, componența familiei¹⁴.

Aceste întrebări aveau un scop dublu: pe de o parte, colectau informații detaliate despre cei deportați, iar pe de altă parte, permiteau autorităților să stabilească legături cu posibile activități considerate subversive sau anticomuniste.

În fiecare vagon erau îmbarcate aproximativ 40 de persoane, de diverse vârste, care aveau să suporte o călătorie ce putea dura până la două săptămâni, fără să știe exact unde vor ajunge sau ce îi aștepta în locurile de destinație.

Vagoanele erau complet improprii pentru un transport de asemenea amploare. Lipseau scaunele, iar persoanele deportate erau nevoite să stea pe podeaua rece și murdară a vagonului, în condiții de aglomerație. Nici măcar cele mai elementare condiții de igienă nu erau asigurate. Într-un colț al vagonului, autoritățile sovietice au improvizat o „toaletă” rudimentară, practic o gaură în podea, care servea drept WC¹⁵.

Cele cinci garnituri de tren, care inițial fuseseră pregătite pentru a transporta grupuri separate de deportați, au fost îmbinate pentru a forma două eșaloane distincte. Aceste două eșaloane trebuiau să transporte deportații din mai multe localități din RSSM spre regiunile îndepărtate ale Uniunii Sovietice. Eșalonul nr. 97386 a fost format din garniturile de tren din gara Calaraș, Lipcani și Briceni, iar eșalonul nr. 97387 s-a format din vagoanele care staționau la gara Dondușeni și Bălți.

Fiecare garnitură avea un șef de eșalon, un șef al regimului de pază și un împuternicit pentru aprovizionare.

În plus, fiecare tren avea o pază militară constituită din 36 de ostași și 2 ofițeri, care aveau misiunea de a supraveghea deportații pe întreaga durată a călătoriei. Paza militară era esențială pentru menținerea ordinii și pentru a preveni orice formă de rezistență din partea celor deportați. Acești soldați și ofițeri erau instruiți să aplice măsuri dure, dacă era necesar, pentru a menține disciplina în tren și pentru a asigura că operațiunea se desfășura conform planului.

Eșalonul cu nr. 97387 a pornit din gara Bălți-Nord pe data de 2 aprilie 1951, la ora 0 și 18 minute, luând drumul spre stația Asino din regiunea Tomsk, la ora

¹⁴ O Foaie de interogatoriu al lui Pavel Ivanovici Cucuietu a fost publicată de Olaru-Cemîrtan Viorica. *Dosarele secrete ale deportării din 1951: studiu de caz*, în *Destin românesc*, revistă de istorie și cultură, 2008, ninv. 2-3 (54), pp. 214-215.

¹⁵ Современная деятельность Свидетелей Иеговы Молдавия. http://www.jw-russia.org/history/yb04/article04_u.htm accesat la 20.02.2021.

1:40 părăsind teritoriul RSSM¹⁶. Al doilea eșalon cu nr. 97386 a pornit spre Siberia din gara Lipcani pe data de 2 aprilie 1951, la ora 0 și 32 de minute, iar la ora 1 și 35 de minute a trecut hotarul dintre RSSM și Ucraina¹⁷.

După cum aflăm din scrisoarea informativă № 0/c 286 din 4 mai 1951, adresată de general-maiorul Tutușkin ministrului securității de stat din RSSM, general-maiorul Mordoveț, drumul a durat două săptămâni. Deportările au fost transmiși împuternicitului Ministerului Securității pentru regiunea Tomsk pe data de 13 și 14 aprilie 1951: la stația de cale ferată Botoșevo – 193 de persoane, la stația Tugan – 175 de persoane, iar celelalte persoane au ajuns la stația Asino¹⁸.

Cercetând dosarele ce țin de deportarea „Martorilor lui Iehova” în 1951, în special, așa numitele „Эшелонные списки спецконтингента по операции «Север» за 1951 год”, păstrate la Arhiva Ministerului de Interne din Republica Moldova¹⁹, am alcătuit o listă din care reiese că, de fapt, au fost deportați 2724 de persoane și nu 2619, cum se stipulează în diferite surse oficiale²⁰.

De unde s-au mai luat 105 de persoane? Examinând cele patru dosare cu „повагонные списки”,²¹ observăm că în dosarul 19 apar 29 de file scrise de mână. Presupunem că în aceste liste au fost introduse persoanele care nu figurau în listele pregătite pentru deportare. După cum arată documentele de arhivă, la stația Dondușeni după ce se terminase procesul îmbarcării deportaților, la ora 18, până la pornirea trenului au mai fost îmbarcate încă 45 de persoane²². Probabil, și în eșalonul 97386, pornit de la stația Lipcani, au fost îmbarcate persoane care nu erau incluse în listele deportaților. În drum spre Siberia a fost verificată o dată în plus prezența deportaților, constatându-se că mulți dintre aceștia nu se aflau în liste. Din acest motiv, după cum se vede, au fost alcătuite cele 29 de liste completate de mână.

Cele arătate mai sus ne îndreptătesc să presupunem că numărul celor incluși în listele adăugătoare, în drum spre Tomsk, din varii motive nu au fost adăugate la numărul final al deportaților. Darea de seamă oficială a inclus doar persoanele care figurau în „повагонные списки”, alcătuite la pornirea eșaloanelor din stațiile Bălți-Nord, Lipcani și Călărași, dar nu și cele precizate în drum spre regiunea Tomsk. De aici apare și diferența între numărul deportaților care figurează în listele deportaților alcătuită de noi și cifrele prezentate în actele oficiale despre rezultatul operației „Sever”.

Astfel, în cadrul acestei operații au fost deportate 711 de familii cu 2724 de persoane.

¹⁶ AMI RM, F.19, inv. 5, d.1, f. 42.

¹⁷ Vezi documentul inv. 28 în Пасат В. И. *Трудные страницы истории Молдовы 1940-1950-е годы*. Москва, 1994, p. 634.

¹⁸ AMI RM, F. 19, inv. 5, d. 18, f. 1.

¹⁹ AMI RM, F. 19, inv. 5, dd. 16-19

²⁰ Fuștei Nicolae. *Persecutarea organizației religioase „Martorii lui Iehova”. Operația „Sever” (1851) în RSSM*. Chișinău, 2013, p.77.

²¹ AMI RM, F. 19, inv. 5 dd 16-19.

²² AMI RM, F. 19, inv. 5, d. 1, f.44.

În urma deportărilor din 1951 cel mai mult a avut de suferit raionul Lipcani, căruia îi revine 37% din numărul total al deportaților, iar cel mai puțin a suferit raionul Cotuieni, cu doar 0,4% din numărul deportaților.

Raionul Lipcani a stabilit și alte „performanțe”. Astfel, satului Corjeuți îi revine întâietatea la numărul de bărbați deportați – 101; satului Larga îi revine cel mai mare număr de femei deportate – 112. Aceluiași sat îi revine întâietatea la numărul cel mai mare de copii de vârstă până la 14 ani, deportați, 88 de persoane.

Tot din satul Larga vine și cea mai numeroasă familie deportată. Este vorba de familia lui Burdujan Nichita Ivanovici (născut în 1905), care număra 11 persoane.

În drum spre locul de destinație s-au născut 4 copii și a decedat copilul Maria Vizneac din eşalonul 937386.

Deportarea „Martorilor lui Iehova” în cadrul operației „Sever” se înscrie perfect în categoria deportărilor pe motive confesionale. A avut consecințe vaste atât de ordin imediat, cât și de lungă durată. Pe durată scurtă, deportările au dus la scăderea temporală a numărului membrilor organizației „Martorii lui Iehova”.

Însă, „Martorii” nu încetau să folosească orice prilej pentru a răspândi credința lor. Spre exemplu, în satele Criva și Drepcăuți, raionul Lipcani, chiar în anul deportării, 1951, ei foloseau și procesiunile funerare pentru a-și propaga credința²³. Astfel, pe data de 10 decembrie 1951, în satul Criva, r. Lipcani, la înmormântarea cetățeanului F. Scutelnic, fost membru al organizației „Martorii lui Iehova”, s-au adunat cam 30-40 de adepți ai aceleiași confesiuni. Unii dintre cei prezenți „înceau să răspândească prejudecăți religioase și să țină cuvântări antisovietice”²⁴.

Un caz similar, la care au participat în jur de 100 de persoane, a avut loc în satul Drepcăuți, raionul Lipcani, în timpul înmormântării cetățeanului P. Usaci²⁵.

Datele de arhivă dovedesc că numărul „Martorilor lui Iehova” în raioanele de unde au fost deportați deja în 1952 era destul de mare. Astfel, doar în s. Corjeuți, Lipcani, erau atestate 700 de familii de „Martori”²⁶.

În realitate, acțiunile de deportare s-au soldat cu rezultate extrem de limitate. În mai puțin de un an de la operația „Sever”, în 1952, în raioanele de frontieră a fost reanimat centrul ilegal al organizației „Martorii lui Iehova”. În două dintre cele patru sectoare ale organizației funcționau 13 grupuri, mai bine de 70 de filiale, care întruneau peste 1000 de persoane, ceea ce demonstrează că operația „Sever” nu și-a atins scopul. „Martorii lui Iehova” nu a fost nimicită, iar membrii ei nu au încetat să și promoveze credința, ci, dimpotrivă, au început să o facă cu și mai multă cutezanță.

²³ Ibidem, f. 44-45.

²⁴ Arhiva Organizațiilor Social Politice don Republica Moldova, F. 51, inv. 11, d. 143, f. 45. În continuare AOSPRM.

²⁵ Ibidem, f. 51.

²⁶ AOSPRM, F. 51, inv. 12, d. 151. f. 139.